

психологічного бар'єру у вчителів зі стажем роботи 20-30 і понад 30 років. Групи педагогів зі стажем до двох років, з 5-10-річним стажем роботи мають середній ступінь прояву бар'єростійкості. Педагоги з 2-5, 10-15 і 15-20-річним стажем роботи піддаються психологічному бар'єру більшою мірою і мають низький ступінь бар'єростійкості[4].

Отже, бар'єростійкий вчитель – це врівноважена, емоційно стійка, адекватно сприймаюча ситуації психологічного бар'єру особистість, упевнена у собі і достатньо задоволена своєю професійною діяльністю.

### Література

1. Городецька Н.Г. Психологічні особливості подолання інноваційних бар'єрів у педагогічній діяльності. Дис. канд. психол. н. 19.00.07. – Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. К., 2009. 20 с.
2. Палахов А.Г. Типология психологических трудностей в педагогической деятельности учителя // О путях повышения эффективности труда учителя. М., 1989.
3. Остополець І.Ю. Діагностика і психокорекція професійних фрустрацій вчителя: Дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Східноукраїнський національний ун-т ім. В.Даля. Луганськ, 2003. 229 с.
4. Холодова О.О. Психологічні засоби запобігання та корекції фрустрації у професійній діяльності молодих учителів: Дис... канд. психол. наук: 19.00.05 / Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. К., 2004. 200 с.

## ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВІВ СТВОРЕННЯ ШЛЮБУ

Пивовар Алла Миколаївна  
Житомирський державний університет  
імені Івана Франка, м. Житомир.  
Науковий керівник – доктор психол.наук,  
професор Журавльова Лариса Петрівна

Постановка проблеми. В останні два десятиріччя проблема формування сімейних стосунків залишається актуальною для багатьох вчених-психологів. Перш за все, це пов'язано з великою кількістю розлучень на різних етапах життєвого циклу сімейних взаємин (специфіка стосунків між подружжям, несумісність моральних та життєвих цінностей, структурно-рольовий аспект, уявлення про цілі створення сім'ї тощо). Досить актуальним також залишається питання великої кількості дітей, які залишаються та ростуть у неповноцінних сім'ях після розлучення батьків.

Потрібно відмітити, що за останнє десятиліття спостерігається нездорова тенденція до збільшення кількості людей, які віддають перевагу самотньому способу життя. Підґрунтям такої поведінки є, в першу чергу, небажання взяти на себе відповідальність за іншу людину (людей), страх втрати власної свободи, а також, певною мірою, прагнення до безпеки та захисту від оточуючих.

Підходи до дослідження сім'ї та шлюбу розглядаються з точки зору трьох основних теорій, які розкривають закономірності формування шлюбно-сімейних стосунків: структурна (динамічна система, завдяки якій формується роль кожного із подружжя у подальшій взаємодії), функціональна (взаємозв'язок і мотивація дій кожного з членів у загальній системі людських відносин) та адаптивна (співвідношення індивідуальних та особистісних властивостей кожного члена сім'ї, що забезпечують можливості їх пристосування один до одного) (Л. Алексеева). Повноцінна реалізація тріумвірату цих трьох систем і є запорукою

задоволеністю від шлюбу, так як така сім'я є запорукою забезпечення реалізації генетичної потреби кожного партнера: чоловіки отримують можливість захищати, нести відповідальність та при цьому створювати умови для власної безпеки та захисту. Жінки, в свою чергу, дають нове життя та активізують діяльність чоловіка, наповнюючи його дії конкретними цілями та мотивами.

Враховуючи актуальність досліджуваної проблеми, мета нашого дослідження полягає у створенні методики аналізу мотиваційної складової формування шлюбно-сімейних взаємин.

На сьогодні накопичено значний емпіричний матеріал з проблем шлюбно-сімейної взаємодії. Зокрема, дослідженням готовності молоді до шлюбу та становлення шлюбно-сімейних взаємин займалися М.І. Алексєєва, Т.В. Буленко, З.Г. Кісарчук, М.М. Обозов, В.І. Розін та ін. Соціально-психологічний напрямок досліджень подружньої взаємодії представлений працями О.О. Бодальова, В.П. Левкович, О.У. Зуськової, Т.М. Мішиної, М.І. Пірен, Ю.А. Решетняка та ін. Популярними є дослідження психологічних чинників стабільності подружніх стосунків, зокрема факторів подружньої сумісності (А.К. Дмитренко, М.М. Обозова, та ін.), розуміння партнерами одне одного (Ю.Є. Альошина, Н.Ф. Федотова та ін.). Проблема подружніх конфліктів знайшла висвітлення в дослідженнях І.А. Грабської, В.О. Сисенка, В.В. Століна та ін.

Аналізуючи теоретико-емпіричні дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, ми дійшли висновку, що мотивація вступу в шлюб буває усвідомленою та неусвідомленою партнерами (А. Б. Добровіч, С. В. Ковальов, А. А. Реан та ін.) [5]. До усвідомлених мотивів (складний психологічний процес, що спонукає до свідомих вчинків та дій) відносять кохання, духовну близькість, народження дітей, матеріальний добробут, моральні переконання. Причому єдність перших трьох мотивів, на думку більшості дослідників, визначають вектор подальших благополучних шлюбно-сімейних стосунків. Цікавим, на наш погляд, є наукові погляди Т. А. Флоренської [7], яка в своїх роботах категорію кохання наповнює трьома основними характеристиками (сексуальний потяг, потреба бути коханим та здатність кохати).

Мотиви вступу у шлюб можна розглядати не як короточасний душевний порив, а як тривалий процес, в результаті якого погляди, установки і орієнтації, що сформувалися в певній обстановці, спонукають людей до активізації власної діяльності в напрямку задоволення своїх соціальних і природних потреб у шлюбі. У цьому випадку є природним, що чим вища міра зрілості поглядів і установок на шлюб, тим вищою є і соціальна зрілість породжуваних ними мотивів вступу у шлюб.

К. Г. Юнг у статті «Шлюб як психологічне ставлення» [9] пише про те, що молодій людині дана можливість неповного розуміння як інших, так і самого себе, тому вона не може бути достатньо обізнаною про мотиви інших людей, у тому числі і про свої власні. У більшості випадків вона діє, як правило, під впливом несвідомих мотивів. Несвідомі мотиви за К. Г. Юнгом мають як особистісну, так і загальну природу. Перш за все це мотиви, викликані батьківським впливом. У цьому сенсі для молодого чоловіка визначальним є ставлення до матері, а для дівчини – до батька. Це пояснюється мірою зв'язку з батьками, який несвідомо впливає на вибір партнера, заохочуючи або ускладнюючи його. Несвідомий зв'язок ускладнює вибір та обумовлює своєрідні його модифікації. До несвідомих мотивів дослідник А. Б. Добровіч [3] відносить обопільне акторство, спільність інтересів, вражене самолюбство, пастку неповноцінності, інтимну вдачу, легкодоступність, жалість, порядність, вигоду, помсту, страх самотності.

Серед мотивів пошуку шлюбного партнера, за даними Н.Ф. Федотової і Л. А. Філіпової [6], найбільш часто вказуються: прагнення до статевої близькості, бажання піклуватися (ці мотиви частіше відзначаються чоловіками), бажання відчувати турботу, бажання кохати і бути коханими, прагнення знайти подібну собі людину, бажання бути зрозумілими (частіше відзначаються у жінок). Мотивація на організацію сім'ї сильніше виражена у жінок, ніж у

чоловіків. З. І. Фрайбург зводить мотивацію створення шлюбу до трьох основних чинників: біологічні, соціально – культурні та економічні [2].

Цікавим, на наш погляд, є роботи Ю. Є. Альошиної, Є. П. Ільїної, Г. А. Навайтиса [1], які в своїх роботах виділяють три основні мотиваційні групи вступу в шлюб: 1) мотивація на сам факт шлюбу, де головною рушійною силою є потреба в створенні сім'ї; 2) мотивація на певний тип шлюбу, причому орієнтація спрямована на партнера, який є престижним варіантом; 3) мотивація на конкретну людину, де супутник життя сприймається з усіма позитивними і негативними рисами характеру.

Найбільш вдалий аналіз мотивів, на нашу думку, було зроблено З.І. Фрайбургом, який всі мотиви вступу в шлюб звів у три базові групи: біологічні, соціально-культурні та економічні. Досить вдало ці групи було доповнено вітчизняним вченим-психологом А.О. Чхадзе [8], яка на основі концепції С. В. Ковальова доповнила попередню класифікацію четвертою групою – духовні мотиви (рис.1).

<b>Біологічні мотиви</b> <ul style="list-style-type: none"><li>• прагнення узаконити сексуальні стосунки</li><li>• швидке народження дитини</li><li>• сексуальна сумісність</li><li>• зовнішня привабливість партнера</li></ul>
<b>Економічні мотиви</b> <ul style="list-style-type: none"><li>• матеріальна забезпеченість майбутнього чоловіка або дружини</li><li>• наявність житлової площі у чоловіка або дружини</li><li>• наявність автомобіля у майбутнього чоловіка або дружини</li><li>• перспективна престижна робота майбутнього чоловіка або дружини</li><li>• бажання пов'язати свою долю зі знаменитою, видатною у суспільстві людиною</li></ul>
<b>Соціально-культурні мотиви</b> <ul style="list-style-type: none"><li>• прагнення підвищити повагу в очах навколишніх</li><li>• прагнення вирватися з дому, стати незалежним від батьків</li><li>• прагнення відповісти на очікування родичів</li><li>• сформована традиція (рано чи пізно всі мають вступити в шлюб)</li><li>• страх залишитися незаміжньою (неодруженим)</li></ul>
<b>Духовні мотиви</b> <ul style="list-style-type: none"><li>• взаємна любов, потреба у взаєморозумінні, підтримці, захисті</li><li>• прагнення проявити свою турботу</li><li>• спільність поглядів і інтересів</li><li>• дружба, повага</li><li>• моральні якості партнера;</li><li>• бажання мати дітей</li></ul>

Рис. 1. Система мотивів вступу в шлюб Джерело: [8]

Шлюбно-сімейні стосунки, як найвпливовіша сфера життєдіяльності людини, складають її життєвий простір, визначаючи якість життя, слугуючи полем для особистісної самореалізації. Життєвий вибір, до якого включаються вибір шлюбного партнера та вибір форми шлюбу визначається сукупністю мотивів, які поділяються на чотири групи: біологічні, соціально-культурні, економічні та духовні.

### Література

1. Алешина Ю. Е. Удовлетворенность браком и межличностное восприятие супружеских пар с различным стажем совместной жизни. Вестник МГУ. Сер. 14. Психология. 1987. № 2. С. 10-16.
2. Балова Д. Ю. Психологические особенности представителей студентов о брачном партнере : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. псих. наук : спец. 19.00.01 "Общая психология, психология личности, история психологии". Черкесск, 2009. 24 с.
3. Добрович А. В. Проблема бессознательного и ее связи с вопросами психосоматических отношений и клинической патологии. Новочеркасск : Агентство Сагуна, 1994. С. 174–186.
4. Лисовский В. Т. Молодежь: любовь, брак, семья (Социологическое исследование). Санкт-Петербург : Наука, 2003. 368 с.
5. Реан А. А., Кудашев А. Р., Баранов А. А. Психология адаптации личности. Санкт-Петербург, 2008. 324 с.
6. Федотова Н. Ф. Некоторые вопросы межличностного познания в семье. *Психология межличностного познания*. Москва : Педагогика, 1981. С. 177–195.
7. Флоренская Т. А. Диалог в практической психологии. Москва : Ин-т психологии АН СССР, 1991. 244 с.
8. Чхайдзе А. О. Авторська анкета "Мотиви створення шлюбу" для діагностики мотивації створення шлюбу. *Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка*, 2015. Вип. 128. С. 274-278.
9. Юнг К. Брак как психологическое отношение. URL: [https://www.gumer.info/bibliotek\\_Buks/Psihol/Yung/brak.php](https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/Yung/brak.php)

### ПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ У СТРУКТУРІ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ

Пирог Ганна Володимирівна,  
канд. філософ. наук, доцент  
Житомирський державний університет  
імені Івана Франка, м. Житомир

Рух сучасної української держави у бік побудови демократичного суспільства призводить до розуміння того, що політика повинна здійснюватися для людей і через людей. Головним суб'єктом демократичного суспільства виступає особистість. Групи, рухи, партії та інші організації складаються з реальних людей і тільки через їх взаємодію визначаються зміст і спрямованість політичного процесу, всього політичного життя суспільства.

Сукупність внутрішніх психологічних утворень, що забезпечують відображення політичної дійсності і спонукання політичної поведінки, відбивається в політико-психологічній категорії «*політична свідомість*». Політична свідомість має активний характер, тому що забезпечує не просто пасивне, дзеркальне відображення, а призводить це відображення у відповідність з потребами та інтересами суб'єкта.

Емпіричні дослідження показують виражену суперечливість суспільної, зокрема громадянської та політичної, свідомості сучасних українців [1; 2; 5]. У неї співіснують протилежні і взаємовиключні орієнтації: індивідуалізм і колективізм, бажання змін і страх перед ними, потреба в свободі та звичка до покори, жага економічної вольниці і вимоги соціального врегулювання. Під час соціально-політичної кризи актуалізується ірраціональний компонент свідомості та бажання людей звільнитися від психічної напруги. Джерелом протиріч і посилення ірраціональності бачення влади нерідко стає і сама людина, що витіснила у несвідоме конфліктні або травмуючі переживання й уявлення.